

Review article

Erken Çocuklukta Farklı Sosyal Bağlamlarda Kişilik Gelişimi ve Karakter Eğitimi: Bir Derleme

Personality Development and Character Education in Early Childhood Across Different Social Contexts: A Review

Zehra Bilgen ^{a,*} & Öykü Tikenceli ^b

^a Department of Early Childhood Education, Faculty of Education, Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale, Türkiye

^b Department of Preschool Education, Institute of Graduate Studies, Çanakkale Onsekiz Mart University, Çanakkale, Türkiye

Özet

Bu çalışmada kişilik ve karakter eğitiminin farklı sosyal bağlamlarda nasıl şekillendiği incelenmiş ve konuya ilişkin kapsamlı bir derleme yapılmıştır. Çalışmada öncelikle kişilik, karakter ve karakter eğitimi kavramları açıklanmış; bireyin kişilik gelişiminde kalıtsal özelliklerin yanı sıra çevresel etkenlerin de önemli rol oynadığı vurgulanmıştır. Karakter eğitiminin bireyin ahlaki değerleri benimsemesi, toplumsal kurallara uyum sağlaması ve olumlu davranış geliştirmesi açısından önemli bir süreç olduğu belirtilmiştir. Araştırmada aile, okul ve çevre gibi sosyal bağlamların çocukların kişilik ve karakter gelişimi üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Özellikle ailenin, çocuğun ilk sosyal öğrenme ortamı olması nedeniyle değerlerin kazanılmasında ve kişilik oluşumunda temel bir role sahip olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında okulun yalnızca akademik bilgi veren bir kurum olmadığı, aynı zamanda değerler eğitimi ve sosyal gelişim açısından önemli işlevler üstlendiği belirtilmiştir. Öğretmenlerin rol model olması, akran ilişkileri ve okul ortamının çocukların karakter gelişimine katkı sağladığı vurgulanmıştır. Ayrıca sosyal çevre, medya ve kültürel faktörlerin de çocukların davranışları ve değer algıları üzerinde etkili olduğu ifade edilmiştir. Sonuç olarak çalışma, çocukların sağlıklı kişilik ve karakter gelişimi için aile, okul ve çevrenin iş birliği içinde hareket etmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda karakter eğitimi programlarının geliştirilmesi, ailelerin bilinçlendirilmesi ve çocukların olumlu sosyal çevrelerle desteklenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erken Çocukluk, Kişilik Gelişimi, Karakter Eğitimi, Aile, Okul, Sosyal Çevre

Abstract

This study examined how personality and character education are shaped within different social contexts and presented a comprehensive review of the related literature. First, the concepts of personality, character, and character education were explained, emphasizing that personality development is influenced not only by hereditary traits but also by environmental factors. Character education was identified as an important process in helping individuals adopt moral values, comply with social norms, and develop positive behaviors. The study discussed the effects of social contexts such as family, school, and environment on children's personality and character development. In particular, the family was emphasized as having a fundamental role in the acquisition of values and the formation of personality, since it represents the child's first social learning environment. In addition, schools were described not only as institutions providing academic knowledge but also as important settings that contribute to

* Corresponding author:

Dr. Zehra Bilgen is a research assistant in the Department of Preschool Education at Çanakkale Onsekiz Mart University in Çanakkale, Türkiye. Her research interests include early childhood education, early mathematics skills, early literacy, children's literature, values education. She has lived, worked, and studied in Türkiye.
Email: zehrabilgen@comu.edu.tr

values education and social development. It was highlighted that teachers as role models, peer relationships, and the overall school environment positively contribute to children's character development. Furthermore, social environment, media, and cultural factors were found to have significant effects on children's behaviors and perceptions of values. As a result, the study reveals the importance of cooperation among family, school, and social environment in supporting children's healthy personality and character development. Accordingly, it is recommended that character education programs should be improved, families should be made more aware of their roles in character development, and children should be supported through positive social environments.

Keywords: Early Childhood, Personality Development, Character Education, Family, School, Social Environment

Received: 21 May 2026 * **Accepted:** 14 July 2026 * **Published:** 21 July 2026

GİRİŞ

Okul öncesi dönem, çocukların dil, bilişsel, sosyal-duygusal ve fiziksel gelişimlerinin hızlı bir şekilde şekillendiği, aynı zamanda kişilik ve karakter gelişimi açısından kritik öneme sahip bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Bakır, 2021). Erken çocukluk döneminden itibaren çocukların benlik algıları, kişilerarası iletişim biçimleri, tutumları ve davranış örüntüleri sürekli gelişim göstermekte; bu süreçte bireyin kimlik ve karakter oluşturma çabası belirgin hâle gelmektedir (Senemoğlu, 2023). Çocuğun çevresinde karşılaştığı deneyimler, sosyal etkileşimler ve rol modeller ise bu gelişim sürecini önemli ölçüde etkilemektedir (Sapsağlam, 2024).

Türk Dil Kurumu'na [TDK] (2025) göre kişilik, bireye özgü özelliklerin ve manevi niteliklerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Kişilik; bireyin doğuştan getirdiği özellikler ile sonradan kazandığı deneyimlerin birleşiminden oluşan, kalıtım ve çevresel etkileşimin bir ürünü olarak değerlendirilmektedir. Bireyin duygu, düşünce, beceri, değer, tutum ve davranışları kişiliğin temel bileşenlerini oluşturmaktadır (Senemoğlu, 2023). Bu yönüyle kişilik, bireyin ruhsal ve fiziksel özelliklerini kapsayan bütüncül bir yapı niteliği taşımaktadır (Öz, 2019). Kişilik gelişimi doğum öncesi dönemden başlayarak yaşam boyu devam eden dinamik ve birikimli bir süreçtir. Bu nedenle kişiliğin tek bir değişken üzerinden açıklanması yeterli görülmemektedir. Her birey bazı yönleriyle diğer bireylere benzer özellikler taşısa da mizaç, karakter ve kişilik bakımından kendine özgü bir yapıya sahiptir (Er Türküresin, 2022). Bu bağlamda mizaç, kişiliğin biyolojik yönünü oluşturan ve büyük ölçüde kalıtımla aktarılan, bireyin olaylar karşısındaki tepkilerini belirleyen fizyolojik yapı olarak ifade edilmektedir (Atkinson, Atkinson, Smith, Ben ve Nolen-Hoeksema, 1999, akt. Katılmış, 2010).

Karakter kavramı ise bireyin kendine özgü yapısını, onu diğer bireylerden ayıran temel özellikleri ve davranışlarını belirleyen öz yapıyı ifade etmektedir (TDK, 2025). Alan yazında karakter, kişiliğin ahlaki yönü olarak tanımlanmakta ve bireyin içinde yaşadığı toplumun değer yargılarını içselleştirmesi sonucunda şekillenen davranış örüntülerini kapsamaktadır (Bakioğlu ve Sılay, 2011, akt. Arslan ve Özbey, 2019). Bu yönüyle karakter, kişiliğin önemli bir boyutu olarak değerlendirilmektedir. Karakter

kavramını kişilikten ayıran temel unsur ise karakterin daha çok toplumsal ve ahlaki nitelikleri ifade etmek amacıyla kullanılmasıdır (Baymur, 1972, akt. Çağatay, 2009). Çocukluktan itibaren sosyal öğrenmeler yoluyla gelişen karakter; aile, okul ve sosyal çevrenin değer yargılarından önemli ölçüde etkilenmektedir (Öz, 2019). Bu nedenle karakter, bireyin zihinsel, duygusal ve davranışsal özelliklerinin yanı sıra çevrenin bireye yüklediği değerlerle birlikte şekillenen bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Tezcan, 2018).

Karakter eğitimi ise bireylere evrensel insani değerlerin kazandırılması amacıyla gerçekleştirilen planlı bir eğitim süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç; dürüstlük, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, eşitlik, özgürlük ve hoşgörü gibi temel değerlerin bireylere kazandırılmasını hedeflemektedir (Berkowitz ve Bier, 2007). TDK'ye (2025) göre eğitim, bireyin toplumsal yaşamda yer alabilmesi için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları kazanmasına yardımcı olan bir süreçtir. Bu bağlamda karakter eğitimi, bireylerin temel insani değerlere karşı duyarlılık geliştirmelerine ve bu değerleri davranışlarına yansıtmalarına yardımcı olmayı amaçlayan sistemli bir yaklaşım olarak ifade edilmektedir (Ekşi, 2003). Türkiye Bilimler Akademisi [TÜBA] (2011) karakter eğitimi; öğrencilerde belirli ahlaki özellikler geliştirmeyi amaçlayan ve onların olumlu davranışlar kazanmalarını önemseyen bir eğitim anlayışı olarak açıklamaktadır. Karakter eğitiminin temel amacı ise iyi bireyler, iyi okullar ve erdemli toplumlar yetiştirmektir (Lickona, 1999, akt. Avcı ve Göksel, 2023).

Çocuklarda kişilik ve karakter gelişimi, bireysel özellikler ile sosyal çevrenin karşılıklı etkileşimi sonucunda şekillenen çok boyutlu bir süreçtir (Avcı ve Göksel, 2023). Bu süreçte aile, okul ve sosyal çevre çocukların değer geliştirme, davranış kazanma ve toplumsal uyum süreçlerinde belirleyici rol oynamaktadır (bkz. Şekil 1). Özellikle ailenin çocuğun ilk sosyal öğrenme ortamı olması nedeniyle karakter gelişimi üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte okul ortamı, öğretmen tutumları, akran ilişkileri ve sosyal çevre de çocukların karakter gelişimini destekleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır (Katılmış, 2010).

Şekil 1. Karakter gelişimini etkileyen bağlamlar

Literatür Taraması

Kişilik Gelişimi ve Karakter Eğitiminde Ailenin Rolü

Kişilik gelişiminin en kritik evrelerinden biri olan okul öncesi dönem, çocuklara ahlaki, dini, evrensel ve toplumsal değerlerin kazandırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu dönemde edinilen deneyimler ve öğrenmeler, bireyin ileriki yaşamındaki davranışlarını, değer yargılarını ve sosyal ilişkilerini önemli ölçüde etkilemektedir. Doğduğu andan itibaren fiziksel, duygusal ve sosyal açıdan ailesinin desteğine ihtiyaç duyan çocuğun kişilik gelişiminde en önemli rehber ailesidir. Bu bağlamda aile, çocuğun ilk sosyal çevresi ve ilk eğitim ortamı olarak değerlendirilmektedir. Çocuğun ilk ve en etkili öğretmenleri ise aile bireyleridir (Cengiz, 2023).

Karakter eğitiminde aile temel yapı taşı olarak görülmekle birlikte, son yıllarda hem dünyada hem de Türkiye’de çocukların karakter ve değerler eğitiminin formal eğitim süreçlerine dâhil edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Eğitim kurumları, çocuklara temel insani değerleri kazandırmayı ve olumlu karakter özellikleri geliştirmeyi amaçlayan önemli sosyal yapılar arasında yer almaktadır (Avcı ve Göksel, 2023). Çocuk, toplumsal yaşama uyum sağlayabilmek için gerekli olan ilk bilgi ve davranış örüntülerini aile ortamında öğrenmekte; daha sonraki süreçte ise okul, akran grupları ve medya gibi çevresel unsurların etkisiyle sosyal gelişimini sürdürmektedir (Cengiz, 2023).

Çocuğun kişiliğini şekillendirdiği ve değerlerini içselleştirdiği ilk sosyal çevre ailesidir (Yılmaz ve Gürbüz Yiğit, 2024). Özellikle yaşamın ilk yıllarında ebeveyn tarafından gösterilen sevgi, şefkat ve ilgi, çocuğun temel güven duygusunun gelişiminde belirleyici rol oynamaktadır (Senemoğlu, 2023). Çocuk, aile içinde gözlemlediği davranışları, değerleri ve tutumları kendisi için ölçüt almakta; bu davranışları modelleyerek kendi kişilik yapısını oluşturmaktadır (Yılmaz ve Gürbüz Yiğit, 2024). Bu nedenle aile ortamında sergilenen davranış biçimleri, çocuğun ileriki yaşamında göstereceği davranışların temelini oluşturmaktadır. Aile içindeki iletişim biçimi, tutumlar ve ilişkiler çocukların kişilik gelişimi üzerinde önemli etkiler bırakmaktadır (Kaya ve diğerleri, 2012). Aile; sevgi, saygı, güven, yardımlaşma ve misafirperverlik gibi olumlu değerlerin yanı sıra doğru ve yanlış davranışların öğrenildiği ilk sosyal yapı olarak değerlendirilmektedir. Özellikle yaşamın ilk beş yılında aile ortamında edinilen deneyimler, kişilik gelişiminde kalıcı izler bırakmaktadır (Yılmaz ve Gürbüz Yiğit, 2024).

Çocukların aile ortamında gözlemledikleri davranışlar, onların kişilik yapılarının, benlik algılarının ve sosyal ilişkilerinin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır (Yaprak, 2007). Alan yazında otoriter veya aşırı hoşgörölü ebeveyn tutumlarının çocukların kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileyebildiği belirtilmektedir. Buna karşılık demokratik, tutarlı ve güven verici ebeveyn tutumlarının çocukların bağımsız, özgüven sahibi, iş birliğine açık ve sosyal ilişkiler kurabilen bireyler olarak yetişmelerine katkı sağladığı ifade edilmektedir (Baumrind, 1980, akt. Senemoğlu, 2023). Demokratik aile ortamında ebeveynler, çocuklarının ilgi ve yeteneklerini dikkate almakta, onlara açık ve anlaşılır biçimde rehberlik etmekte ve karşılıklı saygıya dayalı bir iletişim kurmaktadır. Bu tür aile ortamlarında

yetişen çocukların kendine saygı düzeylerinin yüksek olduğu, başarıya yönelik motivasyon geliştirdikleri ve sağlıklı sosyal ilişkiler kurabildikleri gözlemlenmektedir. Bu nedenle sağlıklı bireyler ve sağlıklı toplumlar yetiştirilmesinde başta anne ve babalar olmak üzere çocuğun yakın çevresine önemli sorumluluklar düşmektedir (Yaprak, 2007).

Aile içinde açık, anlaşılır ve etkili iletişimin kurulması; duygu ve düşüncelerin rahatlıkla ifade edilebilmesi; karşılıklı güven ortamının oluşturulması ve birlikte nitelikli zaman geçirilmesi, çocuğun karakter gelişimini olumlu yönde desteklemektedir. Aile bireylerinin olumlu rol model olması ve çocukla sağlıklı iletişim kurması, çocuğun ilerleyen dönemlerde akranları ve sosyal çevresiyle olumlu ilişkiler geliştirmesinde etkili olmaktadır. Aile içinde taklit etme, özdeşim kurma ve rol model alma yoluyla başlayan değer edinme süreci, zamanla çevreden kazanılan deneyimlerle gelişerek kişilik oluşumunun önemli bir parçası hâline gelmektedir (Yılmaz ve Gürbüz Yiğit, 2024). Bu süreçte ebeveynlerin olumlu kişilik özelliklerini çocuklara baskı ve dayatma olmaksızın, doğal yaşam deneyimleri içerisinde kazandırmaları önem taşımaktadır (Sapsağlam, 2024).

Kişilik Gelişimi ve Karakter Eğitiminde Okulun Rolü

Bir toplumun geleceği, iyi yetişmiş, toplumsal değerlere duyarlı ve güçlü karakter özelliklerine sahip bireyler aracılığıyla şekillenmektedir. Bu nedenle çocukların olumlu ahlaki davranışlar kazanması ve karakter gelişimlerinin desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Çocukların ahlaki gelişim süreçlerinde okulların önemli bir işlev üstlendiği belirtilmektedir (Ekşi, 2003). Okullar, çocukların aile ortamından sonra en fazla zaman geçirdikleri sosyal kurumlar olması nedeniyle kişilik ve karakter gelişiminde etkili bir role sahiptir. Bu bağlamda karakter eğitiminin etkili biçimde yürütülebilmesi için ders programlarına bütüncül şekilde entegre edilmesi ve eğitim sürecinde açık, planlı ve sistematik bir biçimde ele alınması gerekmektedir. Bunun yanında yalnızca öğretim programları yeterli görülmemekte; olumlu bir okul ikliminin oluşturulması, okul yöneticileri, öğretmenler ve diğer çalışanların ortak bir anlayış çerçevesinde hareket etmesi de karakter eğitiminin başarısı açısından önemli kabul edilmektedir (Milson, 2000, akt. Er Türküresin, 2022).

Okullar, toplum tarafından değerli kabul edilen tutum, davranış ve kültürel değerlerin çocuklara aktarılmasını amaçlayan temel sosyal kurumlardır (Ekşi ve Katılmış, 2011). Bu süreçte eğitim ortamını şekillendiren en önemli unsurlardan biri öğretmendir. Öğretmenler yalnızca akademik bilgi aktaran bireyler değil, aynı zamanda öğrencilerin sosyal uyumlarını destekleyen, onların mutlu, başarılı ve etkin bireyler olarak yetişmelerine rehberlik eden rol modellerdir. Özellikle okul öncesi ve çocukluk döneminde çocukların öğretmenleriyle özdeşim kurmaya başladıkları ve öğretmenlerini model aldıkları ifade edilmektedir. Bu nedenle öğretmenin kişilik özellikleri, tutumları ve davranışları çocukların gelişimi üzerinde doğrudan etkili olmaktadır (Yavuzer, 2024). Öğretmenlerin çocuklara örnek olacak olumlu davranışlar sergilemeleri, değerleri davranışlarına yansıtmaları ve güçlü kişilik özelliklerine sahip olmaları, öğrencilerin özdeşim kurarak olumlu davranışlar geliştirmelerinde önemli rol oynamaktadır (Aksoy ve Çam, 2024).

Karakter eğitimi sürecinde öğretmenin öğrencilere sevgi, saygı ve anlayış çerçevesinde yaklaşması; sorumluluk bilinci, öz denetim ve sosyal farkındalık geliştirmelerine destek olması gerekmektedir (Lickona, 1993, akt. Macun, 2025). Öğretmenin çocuklara değer veren, demokratik ve sorumluluk sahibi yaklaşımı öğrenciler üzerinde olumlu etkiler oluşturmakta ve çocukların da benzer davranış eğilimleri geliştirmelerine katkı sağlamaktadır (Aksoy ve Çam, 2024). Bu bağlamda karakter eğitimi, öğrenciyi merkeze alan; yaş, ilgi alanı, bireysel farklılıklar ve öğrenme potansiyeli dikkate alınarak yürütülen bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca karakter eğitiminin etkili olabilmesi için öğretmenlerin de ahlaki olgunluk düzeyine ulaşmış olmaları gerektiği ifade edilmektedir (Yüksel, 2012, akt. Aksoy ve Çam, 2024). Öğretmenlerin sahip oldukları kişilik özellikleri ve ortaya koydukları davranışlar çocuklar tarafından model alındığından, öğretmenlerin öncelikle kazandırmak istedikleri değerleri kendi yaşamlarında içselleştirmeleri büyük önem taşımaktadır (Bekir ve Serdaroğlu, 2023).

Başarı, kişisel gelişim ve iyi vatandaşlık bilincinin oluşmasında karakter eğitiminin önemli bir gereklilik olduğu kabul edilmektedir. Karakter gelişiminde okullarda verilen eğitimin etkisi göz ardı edilemeyecek düzeydedir. Okullar; öğretmenler ve ebeveynlerin iş birliği içerisinde çalışabildiği, çocuklara olumlu davranış örneklerinin sunulduğu önemli sosyal ortamlar olarak değerlendirilmektedir. Bu süreçte okulların yalnızca öğrencilere değil, ailelere yönelik bilinçlendirme çalışmaları yaparak farkındalık oluşturmaları da önem taşımaktadır. Eğitim süreçleri yürütülürken öğrencilerin yalnızca akademik başarılarına değil, kişisel ve ahlaki gelişimlerine de önem verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Aksoy ve Çam, 2024). Eğitim, çocuğun bir sosyal grup içinde uyumlu biçimde yaşayabilmesini desteklerken aynı zamanda bağımsız bir kişilik geliştirmesine de katkı sağlamalıdır. Değişen dünya koşulları karşısında bireylerin problem çözebilen, demokratik değerlere sahip, öğrenmeye açık, öz sorumluluk ve öz denetim becerileri gelişmiş bireyler olarak yetiştirilmelerinde okulların oluşturduğu eğitim iklimi büyük önem taşımaktadır (Yavuzer, 2024).

Urie Bronfenbrenner (1979), kişilik ve karakter gelişimini birey ile içinde bulunduğu sosyal çevrede yer alan ekosistemler arasındaki karşılıklı etkileşimin bir sonucu olarak açıklamaktadır. Bronfenbrenner'in ekolojik sistemler kuramına göre çocuk, iç içe geçmiş çok katmanlı çevresel sistemler içerisinde gelişim göstermektedir. Aile, okul, akran grupları ve sosyal çevre gibi ekosistemlerin tümü, çocuğun kişilik, karakter ve mizaç gelişimi üzerinde etkili olmaktadır. Bu süreçte çocuk yalnızca çevresinden etkilenen pasif bir birey değil, aynı zamanda çevresini etkileyen ve biçimlendiren aktif bir özne olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla çocuk ile çevresi arasındaki ilişki karşılıklı bir etkileşim süreci içerisinde gerçekleşmektedir (Bronfenbrenner, 1979, akt. Sapsağlam, 2024).

Kişilik Gelişimi ve Karakter Eğitiminde Çevrenin Rolü

Aile ve öğretmenlerin yanı sıra akran grupları da çocukların kişilik ve karakter gelişiminde önemli bir role sahiptir (Gifford-Smith ve Brownell, 2003, akt. Aksoy ve Çam, 2024). Akranlar, çocukların sosyal çevresinde yer alan ve onların davranışlarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilen bireyler

olarak tanımlanmaktadır (Rentz, Zimmermann, Hutteman, Specht ve Neyer, 2014). Sağlıklı akran ilişkilerinin çocuklara olumlu karakter özelliklerini deneyimleme ve geliştirme fırsatı sunduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte akran ilişkilerinin olumlu yönde gelişebilmesi için aile ve öğretmen desteğinin önemli olduğu vurgulanmaktadır (Aksoy ve Çam, 2024). Erken çocukluk dönemindeki çocukların kişilik özelliklerini inceleyen Harput (1970), okul öncesi dönemde çocukların genellikle sosyal, arkadaş canlısı ve dışadönük özellikler gösterdiklerini ifade etmektedir. Bu dönemde çocukların arkadaş seçimlerini çoğunlukla yakın sosyal çevrelerinden yaptıkları; yaş, cinsiyet ve sosyal düzey açısından kendilerine benzer bireyleri tercih ettikleri belirtilmektedir. İlerleyen yaşlarla birlikte ise arkadaş seçimlerinde yardımseverlik, dürüstlük, sağduyu ve arkadaş canlısı olma gibi kişilik özelliklerinin daha belirleyici hâle geldiği ifade edilmektedir (Harput, 1970, akt. Yavuzer, 2024).

Kültürel yapı, sosyal çevre ve bireysel yaşantılar, kişilerin belirli değerlere ulaşma süreçlerinde hem fırsatlar hem de çeşitli zorluklar barındırmaktadır (Schwartz, 2012, akt. Sapsağlam, 2024). Günümüzde artan şiddet olayları, aile yapısındaki değişimler, iş ahlakındaki zayıflama ve gençlerin sosyal çevrelerinin dönüşmesi, değerler eğitiminin önemini daha görünür hâle getirmektedir. Bunun yanında medya ve kitle iletişim araçları aracılığıyla yayılan popüler kültür unsurlarının çocukların ve gençlerin davranışları üzerinde önemli etkiler oluşturduğu belirtilmektedir (Aydın ve Gürler, 2013, akt. Sapsağlam, 2024). Teknolojinin günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası hâline geldiği günümüzde çocukların dijital araçlardan tamamen uzak tutulması mümkün görünmemektedir. Bu nedenle medya ve teknolojinin bilinçli kullanımı konusunda ebeveynler ve eğitimcilere önemli sorumluluklar düşmektedir. Çocukların karakter gelişimlerinin sağlıklı biçimde desteklenebilmesi için yetişkinlerin rehberlik edici, bilinçli ve duyarlı bir yaklaşım sergilemeleri gerektiği vurgulanmaktadır (Aksoy ve Çam, 2024).

YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımı temelinde hazırlanmış bir derleme makalesidir. Erken çocukluk dönemi, kişilik ve karakter gelişiminin temellerinin atıldığı kritik bir gelişim dönemi olup aile, okul ve sosyal çevre gibi farklı sosyal bağlamlar çocukların değer, tutum ve davranışlarının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır (Sapsağlam, 2024; Aksoy ve Çam, 2024). Bu araştırmanın amacı, erken çocukluk döneminde kişilik ve karakter gelişimini etkileyen sosyal bağlamları incelemek, konuya ilişkin kuramsal çerçeveyi ortaya koymak ve alanyazındaki temel eğilimleri değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1) Erken çocukluk döneminde kişilik ve karakter gelişimini etkileyen temel sosyal bağlamlar nelerdir?

2) Aile, okul ve sosyal çevrenin kişilik ve karakter gelişimi üzerindeki rolleri nasıl açıklanmaktadır?

3) Alanyazında erken çocukluk döneminde kişilik ve karakter gelişimine ilişkin öne çıkan kuramsal yaklaşımlar ve güncel eğilimler nelerdir?

Bu amaçla ilgili alanyazında yer alan kitaplar, hakemli dergi makaleleri, lisansüstü tezler ve diğer bilimsel çalışmalar incelenmiştir. Elde edilen bilgiler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve kişilik ile karakter gelişimini etkileyen temel sosyal bağlamlar doğrultusunda aile, okul ve sosyal çevre temaları altında ele alınmıştır

SONUÇ

Kişilik ve karakter eğitimi alanında yapılan araştırmalar incelendiğinde, çocukların gelişim süreçlerinde aile, okul, öğretmenler ve çocuklarla etkileşim hâlindeki sosyal ve kültürel çevrenin belirleyici bir role sahip olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda çocuğun günlük yaşamında etkileşim kurduğu bireylerin tutumları, davranışları ve değer anlayışları ile sosyal çevrede karşılaştığı rol modellerin özellikleri, kişilik gelişimini etkileyen temel unsurlar arasında yer almaktadır (Sapsağlam, 2024). Çocukların içinde bulundukları sosyal çevre, onların yalnızca davranışlarını değil; benlik algılarını, sosyal ilişkilerini, ahlaki tutumlarını ve değer yargılarını da şekillendirmektedir. Özellikle erken çocukluk dönemi, karakter gelişiminin en hızlı ve etkili biçimde şekillendiği dönemlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde edinilen deneyimler, bireyin ileriki yaşamındaki kişilik yapısı üzerinde kalıcı etkiler bırakabilmektedir.

Bu süreçte aile, okul ve sosyal çevre çocukların değerleri öğrenme, içselleştirme ve davranışlarına yansıtma süreçlerinde önemli işlevler üstlenmektedir. Ailenin çocukların kişilik gelişiminde temel yapı taşı olduğu, çocuk büyüdükçe ise okul, arkadaş çevresi, medya ve toplumsal yapı gibi çevresel faktörlerin karakter gelişimini şekillendirmeye devam ettiği ifade edilmektedir (Ünal, 2024). Özellikle yaşamın ilk yıllarında ebeveynler tarafından sergilenen davranışlar, çocukların doğru ve yanlış kavramlarını anlamlandırmalarında belirleyici olmaktadır. Sevgi, saygı, sorumluluk, empati ve dürüstlük gibi temel değerler ilk olarak aile ortamında öğrenilmektedir. Bununla birlikte çocukların günün büyük bölümünü aile bireyleri ve öğretmenleriyle geçirmeleri nedeniyle, karakter gelişimlerinin olumlu rol modeller aracılığıyla desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Sağlıklı ve mutlu bireylerden oluşan bir toplumun inşa edilebilmesi için bireyin her gelişim dönemindeki ihtiyaçlarının dikkate alınması, gerekli psikolojik ve sosyal desteklerin sağlanması ve uygun eğitim ortamlarının oluşturulması gerekmektedir (Senemoğlu, 2023).

Karakter eğitiminin yalnızca teorik bilgi aktarımıyla sınırlı kalmaması, okul ortamında bir yaşam biçimi olarak uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda karakter eğitimi; öğrencilerin günlük yaşamlarında sorumluluk alma, iş birliği yapma, empati kurma, farklılıklara saygı gösterme ve toplumsal kurallara uyum sağlama becerilerini geliştiren bütüncül bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Okullarda çocuklara evrensel ve millî değerlerin kazandırılması; bu değerlerin yalnızca öğretilmesi değil, aynı zamanda davranışlara dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Çocukların yaşadıkları kültürü tanımaları, toplumsal değerlere duyarlılık geliştirmeleri ve bu değerleri gelecek nesillere aktarabilmeleri için nitelikli karakter eğitimi programlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte karakter eğitiminin

etkili biçimde yürütülebilmesi için öğretmenlerin mesleki yeterliliklerinin güçlü olması, değerler eğitimi konusunda bilinçli hareket etmeleri ve eğitim süreçlerini esnek, öğrenci merkezli ve bütünleştirici bir anlayışla planlayabilmeleri gerekmektedir (Ünal, 2024).

Kişilik gelişimi yaşam boyu devam eden dinamik bir süreç olmakla birlikte, bu sürecin temelleri erken çocukluk döneminde atılmaktadır (Senemoğlu, 2023; Yavuzer, 2024). Bu nedenle erken çocukluk döneminde çocuklara uygun karakter eğitiminin verilmesi, kişilik gelişimine yönelik çabaların amacına ulaşması açısından büyük önem taşımaktadır. Çocuğun yakın sosyal çevresinin kişilik üzerindeki etkisi, diğer çevresel bağlamlara göre daha güçlü olabilmektedir. Özellikle çocukların ebeveynlerinden, öğretmenlerinden ve akran gruplarından öğrendikleri davranış biçimleri; onların toplumsal kuralları anlamlandırmalarında ve sosyal uyum geliştirmelerinde etkili olmaktadır. Ebeveynler ve sosyal çevre aracılığıyla çocuklara çeşitli davranış biçimleri, ahlaki değerler, toplumsal kurallar ve tutumlar kazandırılmaktadır. Çocuk büyüdükçe ise karakter gelişiminde daha aktif rol almaya başlamakta, kendi davranışlarını sorgulayabilmekte ve kişiliğini bilinçli biçimde inşa etmektedir. Bu bağlamda bireyin kişiliği; doğuştan getirdiği özelliklerin yanı sıra aile, sosyal çevre ve toplum tarafından sunulan karakter eğitimiyle şekillenmektedir (Durmuş, 2008, akt. Aksoy ve Çam, 2024).

Günümüzde teknolojik gelişmeler, dijital medya araçlarının yaygınlaşması ve sosyal yaşam biçimlerinin değişmesi, çocukların kişilik ve karakter gelişimi üzerinde yeni etkiler oluşturmaktadır. Özellikle sosyal medya, dijital içerikler ve popüler kültür unsurları çocukların değer algıları üzerinde önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle çocukların medya içeriklerine yönelik bilinçli yönlendirilmesi, dijital ortamların denetimli kullanılması ve çocuklara eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılması önem taşımaktadır. Bu süreçte ailelere ve eğitimcilere önemli sorumluluklar düşmektedir. Çocukların olumlu sosyal çevrelerle desteklenmesi, sağlıklı akran ilişkileri geliştirmeleri ve güvenli eğitim ortamlarında bulunmaları kişilik gelişimini olumlu yönde etkileyebilmektedir.

Türkiye’de karakter eğitimine yönelik doğrudan ulusal bir program veya müfredat bulunmamakla birlikte, bu alandaki çalışmaların daha çok lisansüstü araştırmalar ve bazı özel okul uygulamaları kapsamında yürütüldüğü görülmektedir (Sapsağlam, 2024). Bu doğrultuda okul öncesi dönemde kişilik gelişimini desteklemek amacıyla, tüm sosyal süreçleri kapsayan çok yönlü eğitim programlarının Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde geliştirilmesi önerilmektedir. Karakter eğitiminin okul öncesi eğitim programlarına sistematik biçimde entegre edilmesi, öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimlerin artırılması ve aile katılımına dayalı uygulamaların yaygınlaştırılması önemli katkılar sağlayabilir. Çocukların kişilik ve karakter gelişimlerinin olumlu yönde desteklenmesi; uygun rol modeller aracılığıyla özdeşim kurmaları, olumlu sosyal çevrelerle etkileşim içinde bulunmaları ve yetişkin rehberliğiyle sağlanabilmektedir. Ayrıca gelecekte yapılacak araştırmalarda kültürel farklılıkların, sosyoekonomik düzeyin, dijital medya kullanımının ve farklı sosyal bağlamların çocukların kişilik ve karakter gelişimi üzerindeki etkilerinin daha ayrıntılı biçimde incelenmesinin alana önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma, erken çocukluk döneminde kişilik ve karakter gelişimini etkileyen sosyal bağlamları inceleyen bir derleme çalışması olması nedeniyle bazı sınırlılıklar taşımaktadır. Öncelikle araştırma, yalnızca ulaşılabilen ulusal ve uluslararası kaynaklarla sınırlandırılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler, kitaplar, makaleler ve lisansüstü tezlerden elde edilen ikincil verilere dayanmaktadır. Bu nedenle araştırma kapsamında herhangi bir uygulama, gözlem veya deneysel veri toplama süreci yürütülmemiştir. Ayrıca literatürde yer alan çalışmaların farklı yöntem, örneklem ve kuramsal yaklaşımlara sahip olması, bulguların bütüncül biçimde değerlendirilmesini sınırlayabilmektedir. Bunun yanında çalışma, erken çocukluk dönemine odaklanmış olup farklı yaş gruplarındaki çocukların kişilik ve karakter gelişim süreçleri kapsam dışında bırakılmıştır. Kültürel farklılıkların ve sosyoekonomik değişkenlerin etkileri ise mevcut literatür çerçevesinde ele alınmış, bu değişkenler derinlemesine incelenmemiştir.

Öneriler

Araştırma bulguları doğrultusunda çocukların kişilik ve karakter gelişimini desteklemek amacıyla aile, okul ve sosyal çevrenin iş birliği içerisinde hareket etmesi önerilmektedir. Özellikle ebeveynlerin çocuklara olumlu rol model olmaları, demokratik tutum sergilemeleri ve çocuklarla etkili iletişim kurmaları desteklenmelidir. Okullarda karakter eğitiminin yalnızca belirli etkinliklerle sınırlı kalmaması, eğitim programlarının bütününe entegre edilmesi ve uygulamalı etkinliklerle desteklenmesi önerilmektedir. Öğretmenlerin karakter eğitimi konusunda hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi ve değerler eğitimi konusunda farkındalıklarının artırılması önemli görülmektedir.

Bununla birlikte çocukların medya ve dijital içeriklerle yoğun etkileşim içinde oldukları günümüzde, aileler ve eğitimciler tarafından bilinçli teknoloji kullanımına yönelik rehberlik yapılması önerilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde okul öncesi döneme yönelik kişilik ve karakter gelişimini destekleyen kapsamlı eğitim programlarının geliştirilmesi alana katkı sağlayabilir. Gelecek araştırmalarda ise farklı kültürel yapılar, sosyoekonomik düzeyler ve aile tutumlarının çocukların kişilik ve karakter gelişimi üzerindeki etkileri karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Ayrıca nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntem araştırmalarının gerçekleştirilmesi, konuya ilişkin daha kapsamlı sonuçlar ortaya koyabilir.

Ek Beyanlar

Yazar Katkıları

Bu çalışmada yazarların katkıları eşit düzeydedir; araştırma fikrinin geliştirilmesi, veri analizi, yazım ve son okuma aşamalarına her iki yazar da eşit katkı sağlamıştır.

Finansman

Bu çalışma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Yapay Zeka Kullanım Beyanı

Bu çalışmanın hiçbir aşamasında yapay zekâ desteği alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar, bu çalışmanın yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığını beyan etmektedir.

Etik Kurul Onayı

Bu çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, P., & Çam, B. (2024). Karakter gelişiminde ve eğitiminde aile, okul ve çevre. A. Yıldırım (Ed.), *Erken çocuklukta karakter ve değer eğitimi* (ss. 50-98). Pegem Akademi.
- Arslan, K., & Özbey, S. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin karakter eğitimi yetkinlik inançları üzerine bir inceleme. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36, 106–119. <https://izlik.org/JA57UZ87AA>
- Avcı, M., & Göksel, O. (2023). Karakter eğitiminin sosyolojik temelleri. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 9(18), 446–462. <https://doi.org/10.52096/jsrbs.9.18.30>
- Bakır, E. (2021). *Öğretmenlerin karakter eğitimi yetkinlik inançlarının okul öncesi dönem çocuklarının değerleri ile ilişkisi* (674682) [Yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Bekir, H., & Uğur Serdaroğlu, H. (2023). Değer eğitiminde okul ve öğretmenin rolü. E. Sezgin (Ed.), *Çocuk gelişiminde değerler eğitimi* (ss. 81-112). Eğiten Kitap.
- Berkowitz, M. W. C., & Bier, M. C. (2007). *What works in character education: A research- driven guide for educators*. Character Education Partnership.
- Cengiz, Ş. (2023). Değerler eğitiminde ailenin rolü ve sorumlulukları. E. Sezgin (Ed.), *Çocuk gelişiminde değerler eğitimi* (ss. 53-79). Eğiten Kitap.
- Çağatay, Ş. M. (2009). *Öğretmen görüşlerine göre karakter eğitiminde ve karakter gelişiminde okulun rolü* (235167) [Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Ekşi, H. (2003). Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Ekşi, H., & Katılmış A. (2011). *Karakter eğitimi: El kitabı*. Nobel Yayıncılık.
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal Bilgiler Derslerindeki Bazı Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Bir Karakter Eğitimi Programının Geliştirilmesi* (261973) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kaya, A., Bozaslan, H., & Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225. <https://izlik.org/JA35WR77RK>

- Macun, B. (2025). *Beyin temelli öğrenme yaklaşımına göre hazırlanan karakter eğitimi programının 61-72 aylık çocukların karakter gelişimine etkisi* [Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Öz, N. (2019). Kimlik ve karakter oluşumunda okulun rolü. *Diyanet İlmî Dergi*, 55(1), 197– 215. <https://doi.org/10.61304/did.439803>
- Reitz, A. K., Zimmermann, J., Hutteman, R., Specht, J., & Neyer, F.J. (2014). How peers make a difference: The role of peer groups and peer relationships in personality development. *European Journal of Personality*, 28(3), 279-288. <https://doi.org/10.1002/per.1965>
- Sapsağlam, Ö. (2024). Erken çocuklukta karakter ve değer eğitimi: Teoriden uygulamaya. Pegem Akademi.
- Senemoğlu, N. (2023). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. Anı Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2018). Değerler eğitimi: Sosyolojik yaklaşım. Anı Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim tarihi 12 Kasım 2025 <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkiye Bilimler Akademisi. (2011). Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü: Sosyal Bilimler. <http://terim.tuba.gov.tr/>
- Er Türküresin, H. (2022). Okulda değerler ve karakter eğitimi. S. Girgin (Ed.), *Eğitimde güncel yaklaşımlar* (ss. 121–135). Efeakademi Yayınları.
- Ünal, M. (2024). Karakter gelişimi ve eğitimi. A. Yıldırım (Ed.), *Erken çocuklukta karakter ve değer eğitimi* (ss. 28-47). Pegem Akademi.
- Yaprak, B. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumunun diskriminant analiziyle belirlenmesi ve benlik saygısı ile olan ilişkisinin değerlendirilmesi üzerine bir uygulama (179010)* [Yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yavuzer, H. (2024). *Çocuk Psikolojisi* (48. baskı). Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, O., & Gürbüz Yiğit, D. (2024). Erken çocukluk dönemi ebeveynlerinin ailede karakter eğitimine ilişkin görüşleri: Fenomenolojik bir araştırma. Bingöl Üniversitesi *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (24). <https://doi.org/10.34085/buifd.1543738>